

ráfiai megjelenítés igénye, az autodidakta képzés ellenére vagy talán éppen annak köszönhetően megszerzett hatalmas műveltség, széles látókör és érdeklődés, minden szép iránti fogékonyság a nyomdászt hamar kiemeli a szorosan vett szakma köreiből. A kor, a XX. század első felének legjobb hagyományait ápoló szellemi kör, a *Nyugat* legendás nemzedékéből származók vallották maguk közé tartozónak Kner Imrét. S bár a baráti kapcsolatok hamarosan nagyrészt levelezésre szorítottak, Kner Imre egész tevékenységét meghatározták a fiatalkori nagy találkozások: Balázs Béla, Kozma Lajos, az irodalomtörténész Király György, a Monumenta Literarum sorozat „társ szerzője”; később Fülep Lajos, majd a harmincas években a Szegedi Fiatalok köre, közülük is Buday György Kneréhez hasonló érdeklődése és lelkesedése.

Rényi Péter Kner Imrére emlékezve a nyomdász helyett a gazdasági szakembert idézi aki egy korabeli középüzem vezetőjeként szerezte meg tapasztalatait, s vetette őket papírra, nem utolsósorban Fülep Lajossal folytatott levelezésében.

Jellemző a kötetben is közölt demográfiai tábla, amely Kner Imre egyik, 1935-ből származó, gazdasági tárgyú írását illusztrálja.

Megrázóan szép mindaz, amit Rényi Kner helytállásáról, az egyre nehezebb viszonyok ellenére való otthonmaradásáról elmond. Bizonyos, hogy találhatott volna menekvést saját maga és családja számára, sőt cégét is átmenthette volna, minderre azonban a leghalványabb kísérletet sem tette, mint írja egyhelyütt: „sem pimaszság, sem élelmesség, sem romlottság nincsen bennem, hogy... megtaláljam a kerülő utat.”

Haiman György, az egykori növendék, tanítvány, egyszersmind közeli rokon, a nevelőt és tanítót rajzolja az olvasó elé. Nemcsak szakmai nevelésről és tanításról szól, bár kiemeli: „Kner Imre pedagógiai alkotásának java nem könyvekben maradt fenn... Legfontosabb maga a műhely, a gyomai nyomda volt.”

Kner Zsuzsa rövid, közvetlen hangú portréját édesapjáról, melyet egy korábbi megemlékezésre készített, Erdész Ádám tanulmánya követi a Kner dinasztiairól. *Apá és fia* címmel Kner Imre és Kner Mihály levelezése alapján rekonstruálja kettejük kap-

csolatát, elsősorban az utódnevelés és a felhalmozott szellemi-szakmai értékek átörökítésének folyamatát.

A kötet záró írása az egyetlen magyar nyomdatörténeti múzeumot, Kner Imre egykori lakóházát mutatja be. A szöveges emlékezésekkel majdnem azonos terjedelmű képmelléklet-anyag első fele egykorú fotókon idézi Kner Imrét, családtagjait, munkatársait, barátait, életének egyes színhelyeit, ezután legfontosabb munkáiból kapunk jellegzetes válogatást.

Németül és angolul is közölt kronológiai áttekintés teszi teljessé a Tótfalusi Kis Miklós betűjének korszerű változatával szedett szép kötetet.

Héjjas Eszter

Berliner Beiträge zur Hungarologie.
Schriftenreihe des Fachgebietes Hungarologie und Finnougristik der Humboldt-Universität zu Berlin. Szerk. Paul Kárpáti — László Tarnóci. Berlin — Bp., I/1986, II/1987, III/1988, IV/1989.

A fenti címen évenként megjelenő kiadványban olyan magyar nyelv- és irodalomtörténeti kutatások eredményei jelentek meg, amelyek kisebb részben Magyarországon, túlnyomórészt az egykori NDK-ban készültek. Az eddigi négy füzetben a cikkek jobbára a német-magyar kulturális kapcsolatok múltjáról és jelenéről szólnak, a hangsúly általában a nyelvre és az irodalomra esik. Az előtérben a kétoldali recepciótörténet, a fordítások története, az irodalmi művek fordíthatóságának általános problémái állnak. Bő teret kapnak ezen felül a nyelvtudomány, az összehasonlító nyelvtudomány, a szociolingvisztika, valamint a filológia határterületei, pl. az idegen nyelvek oktatása, s az egyes füzetek tartalmi sokoldalúságához nagyban hozzájárulnak még az NDK Akadémiáján folyó finnugor kutatások legújabb eredményei. Ezt az anyagot színezik aztán a finn-német irodalmi kapcsolatokról szóló igen értékes, alapos munkával készült tanulmányok (Richard Semrau).

E tág programnak láthatólag az a célja, hogy bő információt és sokrétű motivációt kapjanak mindazon kutatók és hallgatók, akik most és a jövőben a magyar nyelvvel és irodalommal kívánnak foglalkozni. A

kiváló magyar filológus és berlini egyetemi tanár, Gragger Róbert 100. születésnapjára kiadott III. füzetből derült aztán ki, hogy voltaképpen milyen cél lebegett a kiadók és a munkatársak szeme előtt. Az olvasó számára világossá válik ugyanis, hogy központot, tudományos vitafórumot kívánnak létrehozni Berlin igen széles nemzetközi vonzókörének felhasználásával. Maga Gragger az első világháború alatt ment ki a berlini egyetemen alapított magyar tanszékre, és rövidesen az ottani Collegium Hungaricum igazgatója lett. Többek között ő adta ki az Ungarische Bibliothek c. sorozatot, a *Berliner Rundschau* c. folyóiratot, kezdeményezte a Magyar Intézet Baráti Társasága felállítását, amely a kiváló tudós kultúraközvetítő tevékenységének anyagi alapját biztosította. Tarnói László így jellemezte Gragger tudományos munkásságát: „Ha behatóan tanulmányozzuk életművét, újból és újból meglep gondolatmenetének komplexitása, tételeinek mélysége és következtetése, melyek a magyar, a német, az összehasonlító irodalomtudományt, a kultúrtörténetet, mi több, a nyelvtudományt is érintik.” Eme tiszteletreméltó cél újrafogalmazása érdekében tartottak előadást a Gragger-emlékülésen a tanszék munkatársai és a magyar vendégek mellett egy helyi történész (Alexander Tinschmidt), a tanszék egyik régi hallgatója, ma könyvtárigazgató (Karl-Heinz Jügelt), cseh (Richard Pražák) és lengyel (Andrzej Sieroeszewski) hungarológus, hamburgi professzor (Wolfgang Veenker), s az emlékek felélesztésének jegyében került a Gragger-füzet élére Barta János visszaemlékezése, aki valószínűleg a berlini Collegium utolsó ösztöndíjasaként (1925–1926) ismerte Graggert.

Az egyes füzetek tematikája a tanszék munkatársai speciális kutatási területének felel meg. Eleve meghatározott koncepcionális és tartalmi rend nincsen, szabadon érvényesül viszont az az elv, hogy minden füzetnek a művelt tudományzakok megfelelő publikációs orgánumává kell válnia. Egyetlen számban található pl. dolgozatok a modern magyar irodalom köréből (Irene Rübberdt), valamint eredmények a XVIII–XIX. század fordulójáról (Tarnói László, Karl-Heinz Jügelt). Az inkább történeti jellegű cikkek mellett vannak politikai és filológiai munkák is a füzetekben (Paul Kárpáti). A közlemények kizárólag németül

jelentek meg, a szerkesztők azonban az eddig megjelent négy füzetben magyar nyelvű tartalmi összefoglalást is adtak. A III. füzet szerkesztési szempontból azért kiemelendő, mert itt válnak el egymástól először világosan a különböző tudományterületeket érintő publikációk.

A *Berliner Beiträge* ez idő szerint a német nyelvterület egyetlen sorozata, amelynek a széles értelemben vett hungarológia a tárgya. Kívánatos lenne, hogy a vállalkozás helyi és magyar támogatással, a merőben új körülmények között is fennmaradna, sőt továbbfejlődne, ugyanúgy központja lenne a Németországban folyó hungarológiai kutatásoknak, mint Gragger Róbert korában volt.

Andrea Seidler

Polskie glosy o kulturze węgierskiej. Red. István D. Molnár. Warszawa, Węgierski Instytut Kultury w Warszawie, 1988. 144 l. — *Węgrzy, polacy a ich sąsiedzi. Studia historyczne i literackie.* Red. István D. Molnár. Warszawa, Węgierski Instytut Kultury w Warszawie, 1990. 135 l.

A varsói Magyar Kulturális Intézet alapításának 40. évfordulója alkalmából (1988) megjelent s az azt követő gyűjteményes kötetben a lengyelországi hungarológiai kérdések kerültek előtérbe. Az Intézet több évtizedes fennállása alatt ismert műhelyvé vált a magyar kultúra, művészet és irodalom megismertetésének, illetve az ottani hungarológiai törekvések előmozdításának; nyilvánosságot és szakmai fórumot biztosított a kutatói érdeklődést kísérő tanulmányoknak. A kötet témaformált írások is ilyen szerkesztői szándékról tanúskodnak, amit az utószó írója, D. Molnár István is megfogalmaz.

A magyar irodalom Lengyelországban történeti áttekintést (J. Snopek) a sok százados hagyományos érintkezések láncolata teszi gazdaggá. A modern korszakra vonatkoznak a magyar film (A. M. Rutkowski), a magyar művészet (K. Stanislawski) Lengyelországban témájú írásai. Ketten (T. Niczek — M. Dobrowolny) a magyar dráma lengyelországi sorsáról írnak. Egyik szerző (A. Nawrocki) a fordító följegyzéseit foglalta össze a magyar szonett kapcsán; egy másik a galériák, kiál-